

Олег Валерійович Ананьїн

Кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, старший офіцер (судовий експерт) відділу інформаційно-аналітичного забезпечення Головного експертно-криміналістичного центру Державної прикордонної служби України

ORCID: 0000-0001-8757-1663, e-mail: ananin@i.ua

Микола Михайлович Кирик

Старший офіцер (судовий експерт) відділу експертного забезпечення органів охорони державного кордону Головного експертно-криміналістичного центру Державної прикордонної служби України

ORCID: 0009-0004-4798-4999, e-mail: kyryk95@gmail.com

Визначення поняття «підроблені документи». Особливості проведення судово-технічної експертизи паспортних документів, виготовлених у форматі ID 3

У статті проведено аналіз норм чинного українського законодавства та норм міжнародного права, вказано на прогалини в українському кримінальному законодавстві та запропоновано шляхи їх усунення. Дана стаття має практичне значення, для працівників правоохоронних органів в частині кримінально-правової кваліфікації протиправних діянь, пов'язаних із використанням паспортних документів, що не належать пред'явнику, а також рекомендації щодо особливостей судово-технічної експертизи документів у форматі ID 3.

Ключові слова: паспортні документи; підробка паспортних документів; чужі документи; експертиза паспортних документів.

Постановка проблеми. За результатами інформаційного огляду щодо виявлених в пунктах пропуску через державний кордон України підроблених документів та документів, що не належать пред'явникам, встановлено, що на ділянці західного кордону за останні три роки було виявлено 78 випадків використання документів, що не належать пред'явнику (чужі документи). Виявлені паспортні документи були дійсними та не містили ознак підробки, однак не належали особі яка їх пред'являла. На практиці, якщо діяння з використанням «чужого» документу не заподіяло майнової шкоди державі чи іншим особам, то

воно не буде кримінально караним, оскільки відповідальність за використання «чужого» документа врегульовано частково, а визначення підроблених документів в українському законодавстві не існує. Ця серйозна прогалина сприяє зростанню транскордонної організованої злочинності. Зловмисники, використовуючи такі паспортні документи, організують різні контрабандні схеми, канали наркотрафіку та нелегальної міграції, торгівлю жінками та дітьми з метою їх подальшої сексуальної експлуатації. З використанням підроблених та чужих паспортних документів із однієї держави в іншу державу можуть переміщуватися цілі терористичні групи. Дана злочинна діяльність завдає значних економічних збитків державним бюджетам багатьох країн, фізичної та моральної шкоди невинним особам.

Враховуючи норми міжнародного та національного законодавства, а також способи захисту сучасних паспортних документів, виготовлених у форматі *ID 3*, існують певні особливості судово-технічної експертизи таких документів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням поняття підроблених документів у контексті кримінально-правової кваліфікації займалися такі вчені як: В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, М. В. Шепітько, Л. В. Дорош, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, О. О. Дудоров, М. І. Хавронюк. Особливості здійснення судово-технічної експертизи паспортних документів досліджували О. В. Воробей, О. Г. Волошин, О. С. Силкін та ін. Однак, незважаючи на велику кількість досліджень, залишається невизначеним правовий механізм притягнення до кримінальної відповідальності за використання паспортних документів, що не належать особі, яка їх пред'являє. А також не вказано на певні особливості судово-технічної експертизи паспортних документів у форматі *ID 3*.

Мета дослідження. Запропонувати визначення поняття «підроблений документ» та рекомендації щодо усунення правових прогалин у кримінальному законі. Надання правових аргументів щодо притягнення до кримінальної відповідальності осіб за використання «чужих» документів. Зазначення особливостей, що виникають при дослідженні паспортних документів у форматі *ID 3*.

Викладення основного матеріалу. Територія України через своє географічне розташування є одним із основних маршрутів, яким зловмисники, використовуючи підроблені паспортні документи та документи, які не належать особі, яка їх пред'являє, намагаються потрапити до країн ЄС. За це законодавством передбачено як адміністративну, так і кримінальну відповідальність.

Зокрема, у статі 204-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — *КУпАП*) передбачено відповідальність за діяння, яке спрямоване на перетинання або спробу перетинання державного кордону України будь-яким способом поза пунктами пропуску через державний кордон України, або в пунктах пропуску через державний кордон України без відповідних документів, або з використанням підробленого документа чи таких, що містять недостовірні відомості про

особу, чи без дозволу відповідних органів влади [1]. У випадках коли уповноважені службові особи підрозділів охорони державного кордону виявляють особу, яка намагається перетнути державний кордон з використанням підроблених документів, вона затримується в адміністративному порядку та повідомляється національна поліція про виявлення факту кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 358 Кримінального кодексу (далі — *КК*) України, тобто за використанням завідомо підробленого документа. І тут перед нами постає питання: що таке підроблений документ? Адже в українському законодавстві немає чітко визначеної дефініції поняття підроблений документ, це значна прогалина, оскільки термін «підроблений документ» використовується у багатьох правових нормах закону про кримінальну, адміністративну відповідальність та інших нормативно-правових актах, що у свою чергу створює труднощі при правовій кваліфікації вчинених протиправних діянь.

Для прикладу, особа «М» отримала поштою паспортний документ Французької Республіки свого рідного брата, іншого родича чи друга із дуже схожими рисами обличчя, який знаходиться у Франції. Особа «М» прибула на територію України та за допомогою отриманого паспорта намагається через пункти пропуску на державному кордоні потрапити на територію ЄС з метою вчинення терористичних актів, виробництва, розповсюдження наркотичних засобів чи зайняття іншою протиправною діяльністю. Особу «М», що використовує чужий документ, провівши ідентифікацію виявляють та затримують в адміністративному порядку посадові особи Державної прикордонної служби України згідно ч. 1 ст. 204-1 КУпАП за спробу незаконного перетинання державного кордону в пункті пропуску через державний кордон України з використанням документів, що містять недостовірні відомості про особу [1]. Як свідчить практика, притягнути дану особу до кримінальної відповідальності неможливо, оскільки відсутній склад кримінального правопорушення передбаченого ч. 4 ст. 358 *КК* України, де передбачено відповідальність за використання завідомо підробленого документа, тому особа притягується до адміністративної. Також кваліфікувати таке діяння за ст. 357 *КК* України буде невірним, оскільки частинами 1 та 3 диспозиції даної статті передбачено викрадення, привласнення, вимагання офіційних документів та незаконне заволодіння будь-яким способом паспортом або іншим важливим особистим документом [2]. У представленому випадку особі «М» паспортний документ добровільно надав родич засобами поштового зв'язку, а перший не мав прямого умислу, спрямованого на викрадення чи іншим чином після перетинання кордону залишати у своєму володінні паспорт.

Після отримання рішення суду про притягнення до адміністративної відповідальності чи ще до суду, коли особу «М» тільки затримали, вона заявляє, що потребує додаткового захисту і залишається на території України та отримує додатковий час на те щоб спробувати знову

потрапити до країн ЄС, чи починає налагоджувати протиправну діяльність вже в Україні. Стосовно даної ситуації, щодо притягнення особи до кримінальної відповідальності за використання документа, який їй не належить, то думки науковців розділяються.

Зокрема, Л. В. Дорош зазначає, що під дію ч. 4 ст. 358 КК України підпадає використання справжнього, але чужого документа; як приклад наводиться використання поліцейського посвідчення, що належить іншій особі, з метою безоплатного проїзду в громадському транспорті. Проте у його твердженні відсутнє правове та логічне обґрунтування такого висновку [3, с. 759].

Абсолютно протилежною є позиція науковців М. І. Хавронюка та О. О. Дудорова стосовно того, що неправомірне використання справжнього документа, який належить іншій особі (наприклад, чужий паспорт або посвідчення особи), хоча містить елементи обману, але згідно з ч. 4 ст. 358 КК України відповідальності не тягне. Справжній документ, на якому немає слідів підробки, є антиподом підробленого документа, про використання якого йдеться у ч. 4 ст. 358 КК України [4, с. 855—857]. Дане визначення науковців є цілком логічним, адже підробка документа — це коли по справжньому документові відтворюються ще раз всі його складові частини (папір, палітурний матеріал та ін.), текстовий і фоновий друк, рукописне та машинописне заповнення бланка, підписи посадових осіб, відтиски печаток та інші реквізити або коли в реквізити справжнього документа вносяться зміни, доповнення чи виконується заміна якої-небудь його частини [5].

Наведене вище свідчить про те, що відсутність законодавчо визначеного терміну «підроблений документ» дає підстави визнати прогалину в кримінальному законодавстві.

Для усунення упущень у кримінальному законодавстві М. І. Хавронюк пропонує доповнити ст. 358 КК України нормою про відповідальність за незаконне використання чужого офіційного документа з корисливих або інших особистих цілей. На користь цієї пропозиції свідчить і зарубіжний досвід. Так, ст. 318 КК Болгарії встановлює відповідальність за незаконне використання з певною метою офіційного документа, виданого іншій особі, у § 231 КК Австрії — за використання чужих посвідчень, у § 281 КК Німеччини — за використання чужих документів як власних [4, с. 760].

На нашу думку, дії особи «М» слід кваліфікувати за ч. 4 ст. 358 КК України. До такого висновку приходимо на підставі аналізу законодавства у сфері прикордонних питань, зокрема, Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15.11.2000, яку ратифіковано з доданими до неї протоколами 04.02.2004 Верховною радою України, де в п. «с» ст. 3 зазначено що «підроблений документ на в'їзд/виїзд або посвідчення особи» означає будь-який

документ на в'їзд/виїзд або посвідчення особи, які були підроблені або змінені будь-яким матеріальним чином будь-якою особою або установою, крім тих, які в законному порядку уповноважені виготовляти або видавати документ на в'їзд/виїзд або посвідчення особи від імені держави; або були неналежним чином видані або отримані за допомогою подання невірних даних, корупції або примусу чи будь-яким іншим незаконним чином; або використовуються особою, іншою, ніж законний власник [6].

Щодо терміну «документи на в'їзд/виїзд», то тут мається на увазі перелік документів для в'їзду в Україну та виїзду з України іноземців та осіб без громадянства, визначених статтею 15 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [7] та постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57 «Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України» для громадян України [8].

Отже, враховуючи наведене вище, можемо зробити висновки про те, що притягнути особу до кримінальної відповідальності, передбаченої ч. 4 ст. 358 КК України за використання чужого документа, який вона отримала законним шляхом та не мала на меті в майбутньому його привласнити, можливо, а дана кримінально-правова кваліфікація є вірною та законодавчо обґрунтованою.

Поряд з тим, погоджуємося з думкою М. І. Хавронюка про те, що відсутність законодавчо визначеного терміну «підроблений документ» дає підстави визнати прогалину в кримінальному законодавстві. Тому для усунення упущення у кримінальному законі пропонуємо два варіанти вирішення [4, с. 760].

Перший варіант — це доповнити примітку ст. 358 КК України визначенням *«Підроблений документ — це офіційний чи паспортний документ, змінений будь-яким матеріальним чином, чи по справжньому документові відтворюються ще раз всі його складові частини будь-якою особою або установою, крім тих, які в законному порядку уповноважені виготовляти або видавати їх від імені держави, були неналежним чином видані або отримані за допомогою подання невірних даних, корупції або примусу чи будь-яким іншим незаконним чином, чи використовуються особою, іншою, ніж законний власник»*.

Другий варіант — це внести зміни в ч. 4 ст. 358 КК України та викласти її в такій редакції: *«використання завідомо офіційного чи паспортного документа, який змінений будь-яким матеріальним чином або по оригіналу якого відтворюються ще раз всі його складові частини будь-якою особою або установою, крім тих, які в законному порядку уповноважені виготовляти або видавати їх від імені держави, були неналежним чином видані або отримані за допомогою подання невірних даних, корупції або примусу чи будь-яким іншим незаконним чином, чи використовуються особою, іншою, ніж законний власник»*. Запропоновані зміни усунуть прогалини в законодавстві, диференціюють

кримінальну відповідальність та значно спростять кримінально-правову кваліфікацію.

Стосовно особливостей проведення судово-технічної експертизи паспортних документів у форматі *ID 3*, то до об'єктів дослідження належать паспорт громадянина України для виїзду за кордон, а також 99 % паспортних документів інших держав, які виготовляються у форматі *ID 3*, тобто розмір 125 на 88 мм у згорнутому вигляді. Даний формат документа розроблено Міжнародною організацією цивільної авіації (*ICAO*). *ICAO* — єдина спеціалізована установа ООН, яка має всі повноваження і несе відповідальність за розробку міжнародних специфікацій для паспортів, віз і посвідчень особи, що використовуються для подорожей, з метою забезпечення сумісності, спрощення, зміцнення впевненості у надійності проїзних документів, а також з метою сприяння національній та міжнародній безпеці [9].

Досліджуючи питання особливості судово-технічної експертизи паспортних документів формату *ID 3* у контексті використання чужих документів, то тут варто розглянути такі моменти. По-перше, дізнавач, слідчий застосовує наведене вище правове обґрунтування кримінально-правової кваліфікації за використанням зловмисником чужого документа, тобто за ч. 4 ст. 358 КК України. Наступним кроком буде, відповідно до ст. 242 Кримінального процесуального кодексу України, призначення судово-технічної експертизи паспортного документа із питаннями:

- 1) чи відповідає даний паспортний документ за своїми характеристиками аналогічним паспортним документам, що видаються/видавалися уповноваженими органами;
- 2) чи змінювалися фотозображення особи на сторінці даних у наданому на дослідження паспортному документі [10].

Дана експертиза проводиться для того, щоб підтвердити чи спростувати факт відповідності документа аналогічним та виключити сумніви щодо можливих невідповідностей сторінки даних, та чи не вносились зміни у фотозображення. Наступним кроком буде фотографування зловмисника та призначення портретної експертизи із питанням: чи зображена на даному фотозображенні у паспортному документі особа «М», фотокартки якої надано як зразки [10].

Однак якщо в паспорті є наявний безконтактний електронний носій, що містить біометричні дані, такі як фотозображення особи, тоді необхідно додатково призначати питання, одна чи різні особи зображені на даних фотозображеннях сторінки даних та фотозображенні, що міститься на безконтактному електронному носії паспортного документа [10]. І логічним буде очікувати категорично позитивний висновок експерта про те, що за своїми характеристиками наданий паспортний документ відповідає аналогічним, що видавалися/видаються уповноваженими органами. Наступним буде висновок експерта про те, що особи на фото у паспортному документі та на наданих фотознімках є різні. Враховуючи норми п. «с» ст. 3 Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші,

морю і повітря, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, норми КК України та результати комплексного висновку експерта, приходимо до висновку, що таким чином слідчий, дізнавач може встановити ознаки підробки документа.

З метою ідентифікації особи у паспортний документ вноситься набір біометричних даних, тобто сукупність даних про особу, зібраних на основі фіксації її характеристик, що мають достатню стабільність та істотно відрізняються від аналогічних параметрів інших осіб (біометричні дані, параметри — відцифрований підпис особи, відцифрований образ обличчя особи, відцифровані відбитки пальців рук) [11]. Отже, коли особа використовує чужий паспортний документ, провівши дактилоскопічну чи почеркознавчу експертизу, враховуючи наведені вище нормативні документи, слідчий, дізнавач може встановити ознаки підробки паспортного документа та скерувати провадження далі до суду з метою встановлення чи спростування факту підробки документа, оскільки лише за рішенням суду встановлюється чи має місце факт підробки документа.

Якщо говорити про сучасні паспортні документи у форматі *ID 3*, то кожна держава індивідуально підходить до розробки елементів захисту паспортних документів, враховуючи рекомендації Організації цивільної авіації щодо машинозчитуваних проїзних документів та свої фінансові можливості. Сукупність усіх елементів захисту утворює систему безпеки паспортного документа, оскільки спроба внести одну зміну до паспортного документа порушує цілісність багатьох захисних елементів. Для прикладу зловмисник задумав змінити фотозображення особи, для цього йому необхідно здійснити втручання в захисну голографічну плівку яка наклеєна на сторінці даних, на наступній сторінці нанесено дублююче фотозображення, яке містить закодовану інформацію, яка розкривається через декодуючу лінзу, що інтегрована у сторінку даних. Таким чином буде пошкоджено захисний голографічний елемент, не буде відтворюватися закодована інформація яка була в оригінальному дублюючому фотозображенні, якщо буде розшаровуватися сторінка той пошкодиться сама декодуюча лінза. Стрімкий розвиток технологій створює нові технологічні способи захисту паспортних документів та способи їхнього друкування та персоналізації, які потребують призначення комплексних експертиз при їхньому дослідженні, що потребує для вирішення поставлених питань затрати великої кількості часу, а витрачений час на проведенні дослідження у деяких випадках покривається за рахунок коштів державного бюджету. Тому необхідне розроблення нових комплексних методик дослідження паспортних документів у форматі *ID 3*.

Висновки. Отже, провівши правовий аналіз норм міжнародного та національного законодавства, нами запропоновано визначення поняття «підроблений документ», а також два варіанти вирішення упущень у Кримінальному кодексі України. Запропоновані зміни та наведені правові підстави притягнення особи до кримінальної відповідальності

за використання «чужого» паспортного документа дозволять: усунути прогалини в законодавстві; диференціювати кримінальну відповідальність; спростити кримінально-правову кваліфікацію.

Перелік посилань

References

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/conv#n1144> (дата звернення: 29.12.2023).
  2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20111123/conv#o2457> (дата звернення: 29.12.2023).
  3. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид. Харків : Право, 2013.
  4. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Waite, 2014. 944 с.
  5. Щодо способів підробки документів, а також ознак (властивостей) підроблених документів, за якими вони можуть бути виявлені : лист Національного банку України від 16.02.2007 №48-012/214-1688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1688500-07#Text> (дата звернення: 29.12.2023).
  6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Резолюція 55/25 Генеральної Асамблеї від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 29.12.2023).
  7. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1688500-07#Text> (дата звернення: 29.12.2023).
- Code of Ukraine on Administrative Offenses dated 07.12.1984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/conv#n1144> (access date: 29.12.2023) [in Ukrainian].
- Criminal Code of Ukraine dated 04/05/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20111123/conv#o2457> (access date: 29.12.2023) [in Ukrainian].
- Criminal Code of Ukraine. Scientific and practical commentary (2013) : in 2 vols. / by general ed. V. Ya. Tatsia, V. P. Pshonki, V. I. Borysova, V.I. Tyutygina. 5th ed. Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].
- Dudorov, O. O., Havronyuk, M. I. (2014). Criminal Law : Study Guide / by gen. edit. M. I. Havronyuk. Kiev : Waite. 944 p. [in Ukrainian].
- Regarding methods of forging documents, as well as signs (properties) of forged documents by which they can be detected : Letter of the National Bank of Ukraine dated 02.16.2007 No. 48-012/214-1688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1688500-07#Text> (access date: 29.12.2023) [in Ukrainian].
- United Nations Convention against Transnational Organized Crime : Resolution 55/25 of the General Assembly dated 11/15/2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (access date: 29.12.2023) [in Ukrainian].
- On the legal status of foreigners and stateless persons : Law of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1688500-07#Text> (access date: 29.12.2023). [in Ukrainian].

8. Правила перетинання державно-го кордону громадянами України : затв. постановою Кабміну України від 27.01.1995 № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#top> (дата звернення: 29.12.2023). Rules for crossing the state border by citizens of Ukraine: approved by Resolution No. 57 of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 27, 1995. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#top> (access date: 29.12.2023) [in Ukrainian].
9. Стінен Дж. Безпека документів та управління ідентифікацією в Україні. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/doc_sec_ukr.pdf (дата звернення: 29.12.2023). Stinen, J. Document security and identity management in Ukraine. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/doc_sec_ukr.pdf (access date: 29.12.2023) [in Ukrainian].
10. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Мінію-сту України від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 29.12.2023). Instructions on the appointment and conduct of forensic examinations and expert studies and scientific and methodological recommendations on the preparation and appointment of forensic examinations and expert studies: approved by the order of the Ministry of Justice of Ukraine dated 08.10.1998 No. 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (access date: 29.12.2023) [in Ukrainian].
11. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20.11.2012 № 5492-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text> (дата звернення: 29.12.2023). About the Unified State Demographic Register and documents confirming the citizenship of Ukraine, certifying a person or his special status: Law of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text> (access date: 29.12.2023) [in Ukrainian].

Definition of the term «fake documents».

Features of forensic technical examination of passport documents made in ID 3 format

O. Ananin, M. Kyryk

According to the results of the information review regarding state forged documents and documents that do not belong to the bearers detected by the security agencies, it was established that over the past three years 78 cases of the use of documents that do not belong to the bearer (alien documents) were detected on the western border area. The discovered passport documents were valid and had no signs of forgery, but they did not belong to the person who presented them. In practice, if the act using someone else's document did not cause property damage to the state or other

persons, it does not attract a criminal penalty, since there is no responsibility for using someone else's document, and the definition of forged documents that could regulate this issue does not exist in Ukrainian legislation. This is a serious gap because it contributes to the growth of cross-border organized crime. Criminals use such passport documents to mastermind various smuggling schemes, channels of drug trafficking and illegal migration, trafficking in women and children for the purpose of their further sexual exploitation. Entire terrorist groups can move from state to state using forged and alien passport documents. This criminal activity causes significant economic losses to the state budgets of many countries, physical and moral harm to innocent persons. Taking into account the norms of international and national legislation, as well as methods of protection of modern passport documents produced in the ID 3 format, there are certain features of the forensic examination of such documents.

Keywords: passport documents; forgery of passport documents; alien documents; examination of passport documents.

⇒ Ананьїн, О. В., Кирик, М. М. (2024). Визначення поняття «підроблені документи». Особливості проведення судово-технічної експертизи паспортних документів, виготовлених у форматі ID 3. *Криміналістика і судова експертиза*. Вип. 69. С. 270—279. DOI: 10.33994/kndise.2024.69.25.